

muligt at finde lighedspunkter og forskelle i forhold til den danske økonomiske tænkning; men den meget kortfattede placering af kameralismen inden for den øvrige europæiske merkantilistiske tankegang gør det mere tvivlsomt på det foreliggende grundlag at placere den danske økonomiske tænkning. Hentede den danske og tyske tænkning fælles inspiration fra engelske og franske merkantilister eller formidledes inspiration fra England eller Frankrig indirekte til Danmark gennem tyske forfattere? Enkelte bemærkninger synes at vise, at forfatteren er opmærksom på dette afgørende spørgsmål, men at han af tidsmæssige grunde til dels har ladet det stå åbent.

Bogens andet hovedafsnit består i en behandling af den trykte danske økonomiske litteratur i perioden. En tilsyneladende fuldstændig bibliografisk opgørelse over trykte selvstændige afhandlinger og tidsskrifter med det kendte »Danmarks og Norges oeconomicke Magazin« 1757–64 i spidsen muliggør en nyttig gennemgang af skrivelystens kronologiske og tematiske spredning. A. G. Moltkes forordning af 1755 med opfordringen til at indsende økonomiske afhandlinger til centraladministrationen havde en tydelig effekt m.h.t. antallet af udgivelser pr. år. Før 1755 er kun for et enkelt år registreret mere end to udgivelser, nemlig 1745 med den udbredte kvægsyge. I slutningen af 1750'erne var det årlige antal udgivelser 4–8.

Udgivelserne opdeles i en teknisk orienteret og i en socialøkonomisk litteratur. På grundlag af egne studier i den opregnede samtidige danske økonomiske litteratur gives en vurdering af litteraturens formål og en redegørelse for dens indhold. Med hensyn til litteraturens formål påvises en traditionel stats- og naturretslig filosofi med betoning af arbejdet for det almene bedste. Redegørelsen for litteraturens socialøkonomiske indhold viser samtidens behandling af emner som befolkningens størrelse, penge, priser, uddannelse, overdådighed, fattigdom, de enkelte erhverv, statens opgaver og dens indtægtsmuligheder. Referatet trækker hovedlinjerne op og får samtidig også påpeget, hvor de mere betydende økonomiske forfattere var uenige som f. eks. Fr. Lütken og O. D. Lütken om det skadelige/gavnligt i forbrugsskatter. Gennemgangen søger ikke at vurdere rigtigheden af samtidens opfattelser. De enkelte forfatters gennemgang gives dog undertiden karakter for, hvorvidt den er klar og systematisk. Referaterne giver på en række områder et mere nuanceret billede end det gængse af samtidens økonomiske teorier. F. eks. var det ikke først med Adam Smith, at der argumenteredes for de gensidige fordele, som handelspartnere kunne opnå. Fri handel og omsætning betegnede som et gode, så længe det var overensstemmende med det almene bedste. En positiv handelsbalance var dog som det traditionelt refereres et vigtigt mål i forslagene til handelspolitikken.

Selv om forfatterens forsigtighed med at komme med egne vurderinger undertiden gør, at hovedlinjerne tabes i fremstillingen, og selv om en gennemgang af andre europæiske merkantilister end de tyske er nødvendig for definitivt at besvare den opstillede problemstilling, så kan afhandlingen anbefales som et solidt arbejde inden for et kun ringe udforsket emne.

Per Boje

Anders Bj. Fossen m. fl.: Norge under eneveldet 1720–1800. Håndbok i Norges historie, Bind 6, del 2. Oslo, Universitetsforlaget 1976. 120 s. N. kr. 28,00.

Bogen er andendelen af en grundbog i Norges historie 1660–1800 til brug ved universiteterne. Man skal således være opmærksom på, at en almindelig oversigt over kilder, litteratur og historiografi gives i den første del, ligesom sagforhold af gyldighed for hele perioden, f. eks. vedr. administration og skattesystem, behandles dér.

Det foreliggende bind falder i to hovedafsnit: A. om monarkiets almindelige historie og »helstatspolitikken« 1720–1784 og B. om den indre udvikling i Norge 1720–1800. Det har oprindelig været tanken, at lade fremstillingen gå frem til 1814, og tyngdepunktet i den historiografiske oversigt ligger på forklaringerne af begivenhederne 1814. Det foreliggende bind er imidlertid ikke præget af at skulle pege frem mod denne. Helstatspolitikken får lov at stå for sig selv, så meget mere som tiden efter 1784 blot behandles i et kort afsluttende kapitel af afsnittet om den indre udvikling, under overskriften »Den liberale politik«, hvori betydningen for Norge blot antydes på bogens sidste halve side; overhovedet markeres tiden op mod 1800 ikke i særlig grad i afsnittet om den indre udvikling.

I afsnittet om helstaten redegøres, foruden for regeringsforholdene, klart for hovedlinier i lovgivningen, især vedr. erhvervs politikken, og helstatstankens dominans i tiden betones. Centraliseringen af ledelsesfunktionerne og bestræbelserne for at skabe uniforme løsninger vurderes i det hele negativt, men der argumenteres med forståelse for tanken om at koncentrere de økonomiske ressourcer, og regeringens forsøg på at tage hensyn til flere sider, ligesom dens tilbageholdenhed og lydighed i norske forhold, fremhæves i forskellige sammenhænge. Det er, forskningssituationen taget i betragtning, næsten uundgåeligt, at behandlingen af monarkiets finansielle forhold må blive sparsom, og det er karakteristisk, at talen herom meget nemt glider over i bank- og kreditspørgsmål, som til gengæld nok kunne være behandlet lidt mere nuanceret og givende. Norge som udenrigspolitisk problem i helstaten omtales ikke.

I bogens anden del om Norges indre forhold gennemgås, af en række forfattere, landets demografiske forhold og de bærende erhverv. Tilgangen til emnet er præget af nyere økonomisk-historisk forskning og dens interesse for klarlæggelsen af de konjunktuelle forløb. Dette giver bidragene et vist fælles præg. Det har været en hovedbestræbelse at fremlægge talmæssige oplysninger om produktion og omsætning; markedsforhold behandles i et vist omfang ligesom også organiseringen af de kapitalkrævende erhverv, hvor de udenlandske interesser i skibsfart og trælasthandel dog nok kunne være belyst yderligere. Den statslige politik overfor erhvervene inddrages også i nogen måde, og en række gængse anklagepunkter afvises eller modificeres. Fremstillingen præges i vid udstrækning af at være baseret på lokale undersøgelser. Sine steder kommer konjunkturbeskrivelsen til at stå noget isoleret fra den øvrige fremstilling uden diskussion af årsager og følgevirkninger. Det kan i den forbindelse undre, at det nærmest er fysiokratismen, der kommer til at stå som hovedforklaring på landbrugslovgivningen siden 1740–50'erne, som om interessen for landbruget uden videre var identisk med fysiokratisme og antimerkantilisme. Fremlæggelsen af de erhvervsmæssige og demografiske forhold ledes over i socialhistoriske problemstillinger, tydeligst i kapitlet om »Omformingen av bondesamfundet«. I fremstillingen af bysamfundenes udvikling fremhæves især den stigende standsmæssige selvrekuttering og handelsstandens konsolidering. Det er karakteristisk for udredningen, at vægten i højere grad ligger på den statistiske dokumentation af fænomenerne end på deres forklaring. Endelig behandles kirke-, undervisnings-, fattig- og sundhedsforhold og lovgivningens udformning på disse områder. Der gives i hvert kapitel en summarisk, men nyttig præcisering af kildegrundlaget for de undersøgelser, hvis resultater fremlægges.

Bogens værdi ligger i fremlæggelsen af den nyere økonomisk-historiske forsknings resultater og i bestræbelsen på en afbalanceret vurdering af helstatspolitikken i dens egenart, og den må med sin indføring i væsentlige forskningsemner være velegnet som udgangspunkt for universitetsundervisningen, – med mindre man finder den for ensidigt økonomisk-historisk orienteret.

H. D. Gautier